

Sveriges Författarförbund - Sveriges Dramatikerförbund - Svenska Journalistförbundet - Sveriges Läromedelsförfattares Förbund - Konstnärernas Riksorganisation - Föreningen Svenska Tecknare - Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare - Svenska Fotografers Förbund - Föreningen Svenska Tonsättare - SKAP - Sveriges kompositörer och textförfattare - Federationen Svenska Musiker - Teaterförbundet/för scen och film - Svenska Regissörsföreningen - Oberoende Filmars Förbund - Unionen - klubbarna vid Sveriges Radio, Sveriges Television och Utbildningsradion

KLYS

Konstnärliga
och Litterära
Yrkes
utövares
Samarbets
nämnd

Stockholm den 28 augusti 2015

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

KLYS yttrande över socialförsäkringsutredningen SOU 2015:21 Mer trygghet och bättre försäkring

Presentation

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – är kulturskaparnas samarbetsorganisation när det gäller gemensamma frågor som kulturpolitik, upphovsrätt, trygghetssystem och skatter. Genom våra 15 medlemsorganisationer företräder KLYS ca 30.000 enskilda konstnärligt yrkesverksamma såsom bildkonstnärer, musikskapare, författare, journalister, musiker, dansare, skådespelare och regissörer.

Ett av KLYS övergripande mål är att förbättra de ekonomiska och sociala villkoren för yrkesverksamma kulturskapare samt att ge dem goda förutsättningar att kunna leva av sin konst. En viktig del i detta arbete är att verka för bättre social trygghet åt konstnärligt yrkesverksamma genom t ex rimliga sjukförsäkringar, pensioner och arbetslöshetsförsäkringar för dessa yrkesgrupper.

KLYS har som enda kultur- och konstnärsorganisation fått rubricerade utredning på remiss. Bland myndigheterna är dock Konstnärsnämnden också remissinstans.

Inledning

KLYS har sedan länge och i olika sammanhang påtalat de orimligheter som trygghetssystemens utformning medför för konstnärliga yrkesutövare. Vi har därför på olika sätt varit i kontakt med den aktuella utredningen för att påtala behovet av att den tar hänsyn till och löser de problem som kulturskapare och andra på den allt rörligare arbetsmarknaden står inför.

KLYS har haft två möten med utredningen, dels med utredningens första huvudsekreterare Irene Wennemo, dels med några av ledamöterna i utredningen såsom bl a Tomas Eneroth (s), där vi lyft fram och beskrivit kulturskaparnas problem i förhållande till socialförsäkringssystemet. Vi har också skickat in två skrivelser till utredningen under utredningstiden, där vi angett vilka konkreta förändringar i socialförsäkringssystemet som är nödvändiga för att ge frilansande kulturskapare en likvärdig social trygghet som andra yrkesgrupper på arbetsmarknaden. KLYS har vidare haft uppmärksammade debattartiklar publicerade i tidningarna Arbetatern och Arbetet, om behovet av bättre social trygghet för kulturskapare.

I KLYS yttrande kommenteras i första hand några av utredningens huvudförslag i den mån de berör kulturskapares sociala trygghet. KLYS anger också på vilka områden som regeringen behöver gå vidare och vilka frågor som KLYS anser helt saknas i utredningen och som behöver utredas i särskild ordning.

Sammanfattning

KLYS anser att socialförsäkringsutredningens slutbetänkande innehåller en rad förslag till förbättringar i sjukförsäkringen som utgör steg i rätt riktning genom att de innebär förenklingar och ökad social trygghet för många av de yrkesverksamma kulturskapare som frilansar, såväl egenföretagande sådana som frilansande arbetstagare och s k kombinatörer. Utredningen innebär ett genombrott för begreppet *kombinatör* och ett erkännande av den ökande förekomsten av sådana på arbetsmarknaden. Detta välkomnas av KLYS. Vi ställer oss således positiva till förslaget om att inkomstunderlaget baseras på de försäkrades avgiftspliktiga faktiska inkomst under viss ramtid *innan* försäkringsfallet, vilket kommer öka möjligheterna för de som har tillfälliga och korta anställningar samt kombinatörer att kvalificera sig för ersättning.

Utredningsförslagen är dock långt ifrån tillräckliga för att råda bot på de problem och den otrygghet som råder på kulturarbetsmarknaden. KLYS hade därför föredragit att utredningen gått längre i vissa delar och lämnat förslag inom en rad områden som nu utelämnats. Det finns således en rad frågor som behöver utredas vidare, inte minst när det gäller frilansande egenföretagares sociala trygghet. Socialförsäkringsutredningen bör enligt KLYS följas upp genom en särskild utredning om arbetslöshetsförsäkringssystemet; t ex frågor om normalarbetstid, bisyssla och uppdragstagarbegreppet. Se KLYS förslag till reformer nedan under avsnitt *KLYS förslag till fortsatta reformer och prioriteringar på området*.

När det gäller den tillämpningsproblematik som råder inom Försäkringskassan på kulturområdet bör den enligt KLYS lösas genom en mer enhetlig och rikstäckande tillämpning av socialförsäkringen på kulturområdet inom ramen för Försäkringskassans verksamhet. KLYS har länge arbetat för att Försäkringskassan ska inrätta en sådan rikstäckande kompetens när det gäller kulturskapares villkor i trygghetssystemen. Vi anser att Försäkringskassans kunskap och förståelse för yrkesverksamma kulturskapare bör öka genom en specialiserad handläggning efter modell Arbetsförmedlingen Kultur Media. En sådan handläggning kräver inte förändringar i lagstiftning, men regeringen bör ge Försäkringskassan i uppdrag att inrätta en sådan rikstäckande kompetens. Förslaget framfördes redan i utredningen SOU 2003:21 Konstnärerna och trygghetssystemen.

Kulturskapares villkor

Kulturarbetsmarknaden är särpräglad och skiljer sig på många sätt från arbetsmarknaden i övrigt. Det som framförallt skapar problem i förhållande till sjukförsäkringen och andra trygghetssystem är kulturskaparnas atypiska arbetsförhållanden. Antalet kulturskapare med traditionella tillsvidareanställningar är mycket få. Istället präglas kulturarbetsmarknaden av olika former av tidsbegränsade anställningar, av egenföretagande (F-skatt) och en flora av kombinationer av anställningar och egenföretagande, så kallade kombinatörer, som både är A- och F-skattare. Kännetecknande är dessutom att arbetsförhållanden ofta skiftar över tiden. Ersättningsnivåerna är generellt sett låga, vilket tillsammans med återkommande perioder av arbetslöshet, undersysselsättning och/eller inkomstlöshet medverkar till att de lagstadgade socialförsäkringsförmånerna ger ett dåligt utfall.

En kartläggning av konstnärsgruppernas verklighet inom trygghetssystemen görs i ovan nämnda utredning (SOU 2003: Konstnärerna och trygghetssystemen), som på ett utförligt och tydligt sätt visar hur kulturskapare missgynnas i de olika trygghetssystemen och hur tillämpningen av regelsystemen på olika myndigheter leder till rättsosäkerhet bland konstnärligt yrkesverksamma. Även om kartläggningen idag är över tio år gammal är de problem som den identifierar gällande än idag.

Enligt en färskare rapport från Konstnärsnämnden (från 2011) jobbar yrkesverksamma kulturskapare mer, frilansar mer, är oftare egna företagare, har högre utbildning, sjukskriver sig mindre och har ett lägre uttag av sjukförsäkringen och föräldrapenningen än genomsnittssvensken. Kulturskapare är nettoinbetalare till sjukförsäkringen eftersom de ofta nekas sjuk- och föräldrapenning, inte för att de saknar arbete och inkomst, utan för att reglerna inte fungerar på en typisk konstnärlig verksamhet.

I en rapport som TCO presenterade härom året sägs att några hundratusen personer skulle beröras av förbättrade villkor för människor med arbetsförhållanden liknande de som utmärker kulturskaparnas, en kombination av korta anställningar, uppdrag och eget företagande. Endast 35 % av kulturskaparna har fasta heltidsjobb. En tredjedel av konstnärerna uppger att de haft minst 6 arbets- eller uppdragsgivare för sitt konstnärliga arbete.

Det är ingen rättighet att få försörja sig på ett konstnärligt yrke. Musiker, författare, bildkonstnärer och andra kulturskapare ska inte ha några särskilda förmåner i det allmänna välfärdssystemet. Men de måste få en rättvis möjlighet att utnyttja de socialförsäkringar som de är med och finansierar.

Socialförsäkringssystemet måste tekniskt kunna hantera att personer har korta jobb/uppdrag, flera deltidsanställningar samt både är egenföretagare och anställda. Eftersom konstnärliga och litterära yrkesutövare med låga och framför allt ojämna inkomster har svårt att få del av de sociala trygghetssystem som finns, bör det därför införas anpassningar till dessa yrkeskategorier eller göras förändringar i systemet som sådant, som också främjar yrkesverksamma kulturskapare.

Den aktuella socialförsäkringsutredningens inriktning och förslag är en bit på vägen, men löser långt ifrån många av de problem och brister som finns i systemen när det gäller kulturskapares sociala trygghet.

KLYS synpunkter på och kommentarer till utredningens förslag:

4.5.1 Förstärkt standardtrygghet

Utredningens huvudförslag om att inkomstunderlaget och ersättningarna efter hand ska baseras på tidigare faktiska inkomster med en ramtid om 12 månader är positivt för alla de frilansande kulturskapare och s k kombinatörer, som har svårt att få en SGI (sjukpenninggrundande inkomst) fastställd, bland annat på grund av att de har så många olika arbets- och uppdragsgivare. De har med nuvarande system svårt att påvisa varaktigheten i sina anställningar och därmed svårt att förutse sitt försäkringsskydd.

KLYS har under många år drivit frågan om att anpassa beräkningsgrunderna för SGI till konstnärlig verksamhet för att lösa de problem som bl a arbetstagare med tidsbegränsade anställningar och kombinatörer har när det gäller att beräkna den.

Förslaget i utredningen innebär bättre förutsebarhet och träffsäkerhet, samtidigt som det utgör ett rättvisare och enklare system, i synnerhet för frilansande kulturskapare, som med förslaget kommer att få enklare att få ut de ersättningar som de är berättigade till. Förslaget tillstyrks därför av KLYS.

7.1.1 Införande i etapper

KLYS delar utredningens uppfattning att införande av ett nytt inkomstunderlag i form av e-inkomst bör genomföras steg för steg och under överinseende av en kommission där även arbetsmarknadens parter deltar. Med hänsyn till kulturarbetsmarknadens särart är det angeläget att särskilt uppmärksamma erfarenheterna på detta område.

7.2 Gemensamt inkomstbegrepp

KLYS välkomnar ett nytt inkomstbegrepp i sjukförsäkringen, men menar att det inte är oproblematiskt att lägga ett nytt gemensamt inkomstbegrepp för sjuk- och arbetslöshetsersättningen till grund också för ersättningen från arbetslöshetsförsäkringen. KLYS anser därför att det bör närmare analyseras hur detta inkomstbegrepps användning kommer att fungera i förhållande till personer vars ersättning vid arbetslöshet grundas på ett oregelbundet arbetstidsmönster, något som kännetecknar kulturområdet.

7.3 E-inkomst

Förslaget om att arbetsgivare varje månad ska lämna elektroniska inkomstuppgifter för anställda innebär en förenkling som främjar även frilansande kulturskapare. KLYS tillstyrker förslaget. Eftersom det i de föreslagna elektroniska inkomstuppgifterna inte föreslås ingå några uppgifter om arbetad tid kommer det dock innebära stora begränsningar i möjligheterna att använda dessa uppgifter inom arbetslöshetsförsäkringen.

7.4 Ramtid för förmåner som beräknas på e-inkomstuppgifter

KLYS tillstyrker den ramtid på 12 månader som utredningen föreslår för förmåner som beräknas på e-inkomster. Vi delar utredningens uppfattning att denna längre ramtid på ett bättre sätt speglar den ekonomiska standard en person har levt på under den senaste tiden. Den ger en bättre trygghet och en rättvisare utdelning till personer med tillfälliga och korta anställningar, och med tillfälliga inkomstökningar- och minskningar, vilket är vanligt på kulturarbetsmarknaden.

7.5.4 Ökad trygghet för företagare i uppbyggnadsskede

KLYS välkomnar förslaget om att företagare med inkomst av anställning bör få ett stärkt försäkringsskydd under de första 36 månaderna. Förslaget ger ett bättre skydd för företagare som driver aktiebolag genom att de också ska omfattas av regler som skyddar SGI:n under uppbyggnadskedet. Skyddstiden förlängs således för den som startar företag från 24 till 36 månader i sjukförsäkring och a-kassa.

KLYS anser dock att skyddstiden för företagare på kulturområdet bör vara ännu längre än 36 månader. Med hänsyn till egenföretagande kulturskapares situation med den för kulturskapare typiska långa infasningen i yrket menar vi att en regel bör införas för konstnärligt yrkesverksamma om att SGI under ett uppbyggnadsskede antingen får fastställas utifrån den senast taxerade anställningsinkomsten eller vad en anställd skulle få från åtminstone en femårsperiod. Stöd för en sådan längre uppbyggnadsfas för konstnärligt yrkesverksamma finns bl a i utredningen SOU 2003:21 Konstnärerna och trygghetssystemen (sid 65).

7.7.8 Bisyssla

Enligt utredningens förslag ska bisyssla även fortsättningsvis enbart godkännas för personer som har arbetat heltid i tolv månader.

När det gäller bisyssla anser KLYS generellt att kraven på att få en registrerad bisyssla bör mjukas upp. KLYS anser liksom TCO att tidsgränsen för att få en bisyssla godkänd bör sättas till sex månader. De som arbetar eller söker arbete på heltid men som har ett eget företag som bisyssla är en växande grupp. På kulturområdet, där anställningar företrädesvis sker i form av visstidsanställningar, är det ovanligt med en sammahängande anställning som sträcker sig över tolv månader vilket idag är ett krav för att kunna registrera en bisyssla.

Nuvarande bedömning av konstnärlig verksamhet som bisyssla vid sidan av ett heltidsarbete innebär stora svårigheter p g a att inte flera arbetsgivare godkänns som grund för total arbetstid.

I utredningen föreslås dock en justering i reglerna för bisyssla för de som har bisyssla i form av anställning, på så sätt att det ska vara möjligt att öka bisysslans omfattning och redovisa detta som deltidslöshet. Förslaget tillstyrks av KLYS.

Arbetslöshetsförsäkringen Del 5

19.6.1 och 20.6 100-dagarsregeln återinförs

KLYS tillstyrker förslaget om att återinföra 100-dagarsregeln, då den arbetssökande kan begränsa sig till att söka lämpligt arbete inom sitt yrke och i sitt geografiska närområde. Det gynnar varken den enskilde eller samhället med onödig yrkesväxling.

19.6.2 och 20.7 En deltidbegränsning i veckor

Utredningen föreslår en omformulering av deltidbegränsningen som innebär att deltidbegränsningen i antal dagar ersätts med en begränsning i antal veckor, som längst 60 veckor inom varje ersättningsperiod. Enligt KLYS duger inte detta förslag, som endast innebär en marginell förbättring av det regelsystem som gäller idag; ett system som inneburit en kraftigt försämrad a-kassa för de kulturskapare som arbetar heltid i sina yrken, men har många korta engagemang. Förändringen räcker således inte. KLYS anser istället att det krävs en total omläggning av reglerna. I de fall man har kvar en deltidbegränsning bör man återgå till den tidigare ordningen som innebär att den som söker arbete på heltid inte ska omfattas av deltidreglerna. De nuvarande deltidreglerna straffar personer som söker heltidsjobb, men som inte får anställningar som löper en hel vecka.

Deltidbegränsningens införande motiverades i första hand av att man ville ta bort möjligheterna till utfyllnad från arbetslöshetsförsäkringen för personer som har en kontinuerligt pågående deltidanställning. Men lagändringen kom att begränsa rätten till ersättning även för de som arbetar heltid och sedan är helt arbetslösa och söker arbete på heltid.

De personer som under en vecka arbetar till exempel heltid i tre dagar och är helt arbetslösa i fyra dagar bör enligt KLYS inte träffas av en deltidbegränsning. Det är ett arbetsmönster som är vanlig inom kulturområdet, men som blir allt vanligare även inom andra branscher. KLYS anser att om deltidreglerna bibehålls måste de ändras så att de omfattar endast de personer som har en överenskommen deltidanställning i botten och som därigenom arbetar en del av dag. Däremot bör de som arbetar med ovan angivna arbetsmönster inte träffas av begränsningen.

KLYS förslag till fortsatta reformer och prioriteringar på området

Mot bakgrund av yrkesverksamma kulturskarpares bristande sociala trygghet, vilken beskrivs i avsnittet om Kulturskarpares villkor ovan, anser KLYS att följande frågor bör prioriteras i kommande utredningar och initiativ till reformer:

- När det gäller arbetslöshetsförsäkringen anser KLYS att möjligheterna för konstnärligt yrkesverksamma egenföretagare att få a-kassa bör utvidgas, bl a genom att tillåta en begränsad konstnärlig verksamhet vid sidan av arbetslösheten. Kulturskapare ska inte behöva avveckla sin verksamhet och sälja utrustning och lokaler för att kvalificera sig till arbetslöshetsförsäkring.

- Som KLYS nämner i avsnitt 7.7.8 bör kraven på att få en registrerad bisyssla mjukas upp.
- Det bör också skapas utrymme för arbetstagare att ta enstaka arbeten mot faktura utan att behandlas som företagare och omfattas av företagarreglerna i arbetslöshetsförsäkringen.
- Vidare bör det införas rättssäkra regler som gör att arbetstagare med A-skatt endast undantagsvis kan klassificeras som självständiga uppdragstagare och behandlas som företagare i arbetslöshetsförsäkringen.
- Vi anser också att man bör återgå till tidigare regler för att fastställa normalarbetstiden för visstidsanställda i arbetslöshetsförsäkringen.
- När det gäller tillämpningen av socialförsäkringssystemet på yrkesverksamma kulturskapare inom ramen för Försäkringskassans verksamhet uppmanar vi regeringen att ge Försäkringskassan i uppdrag att inrätta en sådan rikstäckande kompetens på kulturområdet, som KLYS föreslår i sammanfattningen ovan.

För KLYS

Ulrica Källén Lörelius
Verksamhetsledare KLYS